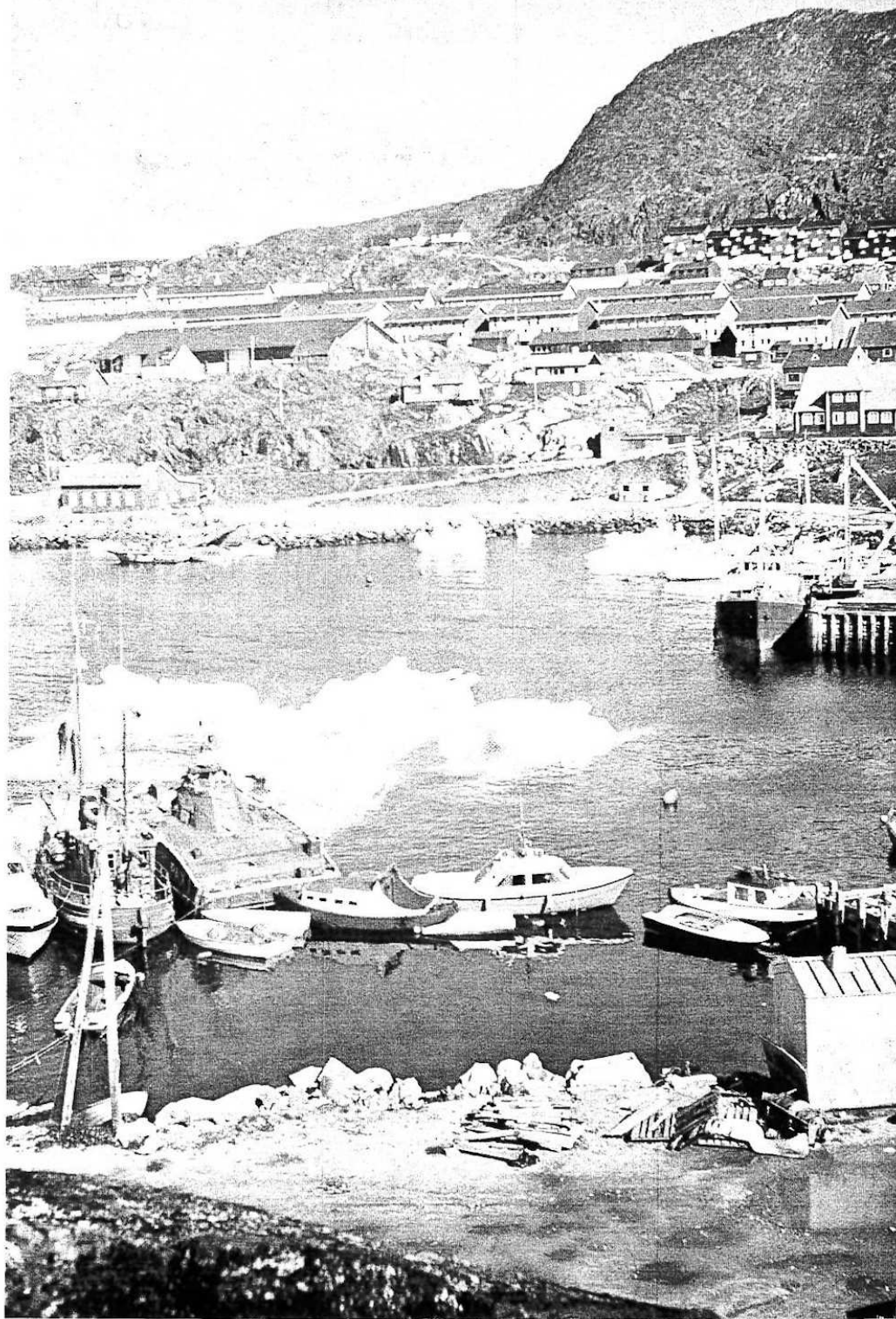

Grónsko

BE Z

Eskymáků

Postava snědého šikmookého muže, oblečeného do kůží, s harpunou a pádlem v ruce, proplovajícího na štíhlém kajaku mezi ledovými krami, je univerzální představa o Eskymákově. Práská bičem nad psím spřežením, v bouři staví iglú, vyměňuje si se sousedem manželku a při setkání si namísto pozdravu tře nos o nos svého nemytého krajana.

Podívejme se do jeho vlasti, do země, kterou nenazývá Grónland, jako Dánové, ale Kalaallit Nunaat, tj. země, kde žijí lidé.

Jenom na úzkém pruhu pobřeží tohoto největšího ostrova na světě sídlí lidé, a to nej hustěji na jihozápadě. Jak jinak se přiblížit k původním obyvatelům této severské pustiny než na kajaku; ale od myšlenky je nepředstavitelně daleko k okamžiku, kdy člověk smočí pádlo v chladivých arktických vodách.

Jednoho srpnového odpoledne se to však přece jen podařilo, a čtyři plně naložené kajaky opouštějí kamenité pobřeží u letiště v Narssarssuaqu. Zpočátku nesměle a s patřičným respektem ukrajují první metry z pětisetkilometrové vzdálenosti. Bílé plovoucí ledovce pitoreskních tvarů jsou jedinými zdánlivě pevnými body na šedé, rozvlákněné hladině Eiriksfiordu a přidě kajaků míří přímo na druhý břeh, k barevným domkům Brattahlíðu, který domorodci nazývají Qagssiarssuq. Po dvou kilometrech kličkování mezi plovoucími ledovci vystupujeme v malé zátoce u ruin dvorce Evika Rudovousa, prvního bílého

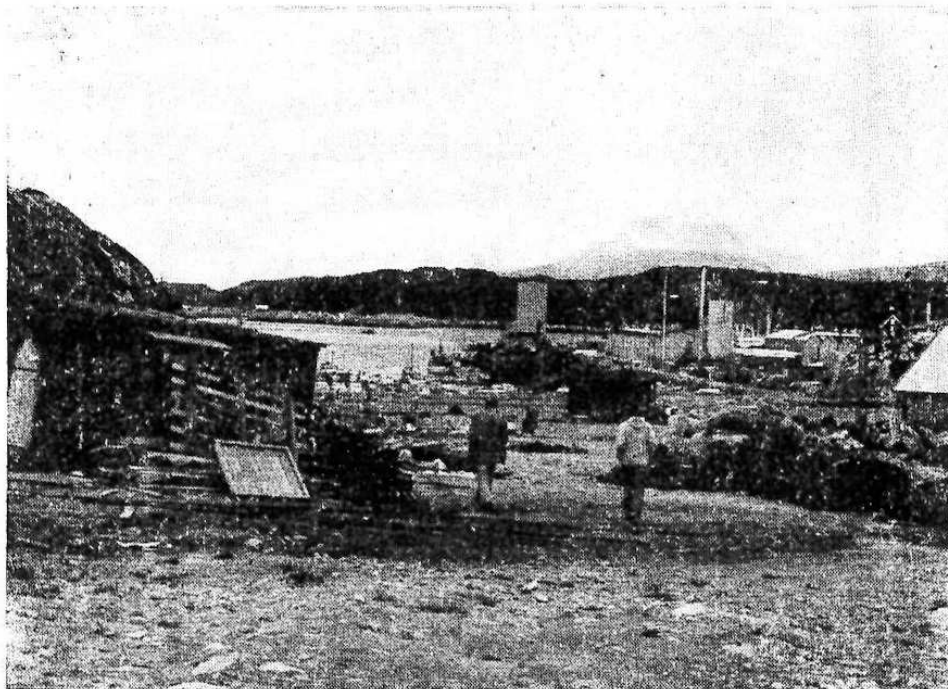
Přístav v Qaqertoqu

kolonizátora grónského pobřeží. Nevybral si před tisíciletím špatně. Z hor ubíhá do fjordu čistá, bystrá říčka a svahy kolem osady, porostlé svěží trávou, září ve slunci sytými barvami. Nikde jinde jsme neviděli tak dobré podmínky pro osídlení, jako právě tady. Naše plavba však směřuje dál k městečku Narssaq, od kterého nás dělí 60 kilometrů rozhoupané vody o teplotě jen těsně nad nulou. V ní člověk nevydrží déle než několik minut a na převrnutí raději ani nemyslet. Proto se domorodci nikdy nenaučili plavat a namísto toho si osvojili nezbytný eskymácký obrat, který pronikl později do celého světa a stal se jedním ze základních článků abecedy každého vodáka.

Z několika set metrů vysokých vislých skal se řítí do fjordu divoké vodopády a členité skalní útvary — jeskyně, převisy, pilíře, okna, brány, kterými se dá dokonce proplout, jsou vynikající kulisou jinak monotónnímu pádlování. S napětím očekáváme, co bude za příští zatáčkou, ale pravidelně další cestu ucpává led, který z dálky dělá dojem bílé neproniknutelné hradby. Některé plovoucí ledovce dosahují výšky kolem sta metrů a je velmi nebezpečné se k nim přibližovat. Nebývá zvláštností, že se taková ledová hora začne převracet, prskat, lámat a za strašlivého akustického doprovodu se objeví nad hladinou v úplně jiné podobě. Několikametrové vlny a gejzíry jsou pro projíždějícího kajakáře smrtelným nebezpečím a je vždycky lepší zdržovat se od těchto velíkanů v uctivé vzdálenosti. Někdy se však průjezd mezi ledovci téměř uzavře a pak nezbyvá než se protáhnout úzkými skulinami a riskovat. Průměrný věk mužů činil v Grónsku ještě v minulém století pouhých 26 let.

Vítr nabírá na rychlosti a na okrajích vln se objevují bílé hřebínky. Tady už jsou lidský um a síla u konce; zkřehláma rukama se snažíme dostat kajaky ke břehu. Kdo to někdy zkusil, dobře ví, že to v silném větru není ani zdaleka jednoduché.

Bílý přiboj šumí několik metrů vysoko

Nový přístav v Nuuku,
v pozadí hora Saddle

Jste přece ze země Antonína Dvořáka? Jsem zamilovaná do jeho skladeb a dokonce vlastním několik gramofonových desek s jeho díly. Jednou bych chtěla navštívit Pražské jaro.

Toblete že jsou Eskymáci?

Hodně se u nás změnilo. Nejvíce od druhé světové války. Náš život v minulosti nebyl ničím jiným než bojem proti zimě a hladu. Nic víc. Naši předkové dokázali žít tisíce let na hranicích možností lidské existence. Od 17. století, kdy se začalo se stavbou velrybářských stanic, později s misemi, školami, výměnným obchodem, jsme začali přebírat vaši kulturu.

S příchodem Evropanů došlo také k silnému míšení ras a dnes se o nás jako o Eskymáky už nedá hovořit. Snad o Grónáncích, kteří budou s příštími generacemi stále světlejší pleti, protože čistokrevných Eskymáků žije dnes vysoko na severu ostrova jen kolem tří set.

To ovšem vůbec nevádí a nikdo nepřemýšlí, kolik procent jaké krve koluje v jeho žilách. Důležité je, že žijeme v nejkrásnější a nejsvobodnější zemi na světě. Najarak je zapálenou vlastenkou.

Skončím studia v Kodani a chtěla bych se dostat do Nuuku (Godthåb) a třeba i do parlamentu. Jsou tam dnes většinou starší, málo průbojní a málo informovaní

lidé. Ale my chceme být samostatní. Grónsko leží mezi Východem a Západem a naší touhou je v budoucnosti vytvořit společnost, která by byla svým uspořádáním někde mezi společenskými systémy SSSR a USA. Staří lidé říkají, že to není možné a dokonce se samostatnosti obávají.

Nezapomeň, Najarak, že Grónanů je jen 45 000, namítáme. Copak takový minárůdek si může vybojovat a udržet samostatnost?

Máte pravdu, 45 000 obyvatel není mnoho, ale na Aljašce žije dalších 35 000 našich lidí, v kanadských teritoriích Yukon a N. W. T. dalších 18 000 a v SSSR kolem tisíce. V posledních letech jsou naše styky stále častější. V Nuuku byla uspořádána dokonce setkání zástupců ICC (Inuit Circumpolar Conference), která podnítila sounáležitost jednotlivých větví našeho národa, a z podnětu konference se uskutečnila celá řada sportovních i kulturních výměn. Máme vlastní zemi, svůj jazyk, historii a kulturu. Zabýváme se myšlenkou, aby se všichni Inuité jednou přestěhovali do Grónska.

Odvážná myšlenka, ale jak se užíváte ve vaší krásné, ale nepředstavitelně chudé zemi?

Nejdříve se musí změnit myšlení lidí.

Vnitrozemí modelované ledovcem
severně od Fiskenaesetu

Jsme odnepaměti lovci. Tato činnost je u nás hluboce zakořeněna, ale nemůžeme být žít pouze z ryb a tuleňů. Jen s velkým úsilím se začíná prosazovat chov ovců, objevují se minipolička brambor nebo zeleniny a několik norských Laponců začíná učit Grónány zacházet se sobími stády.

Mohli bychom dolovat uhlí, kryolit a nedávno nalezený uran. Zatím však naši ekonomiku ovládají Dánové a ti mají jiný názor.

Dánsko ale doplácí na Grónsko ročně 60 milionů dánských korun. Jak chcete tento schodek vyrovnat?

Najarak smutně pokyvuje hlavou a nervózně odhazuje z kulatých tváří své dlouhé černé vlasy.

Samozřejmě, že v této otázce je spousta nejasností a chybí detailní zpracování. Od 1. ledna 1985 ale přešla monopolní dánská společnost KGH (Kongelige Grønlandske Handel), která byla založena už v roce 1774, pod grónskou správu. Navíc jsme vystoupili z EHS.

Studentka je plna optimismu a nadšení, v němž je však ještě spousta nevyjasněných skutečností.

Omluvte mě na chvíli, půjdu vám připravit maso z karibů, uzavírá diskusi.

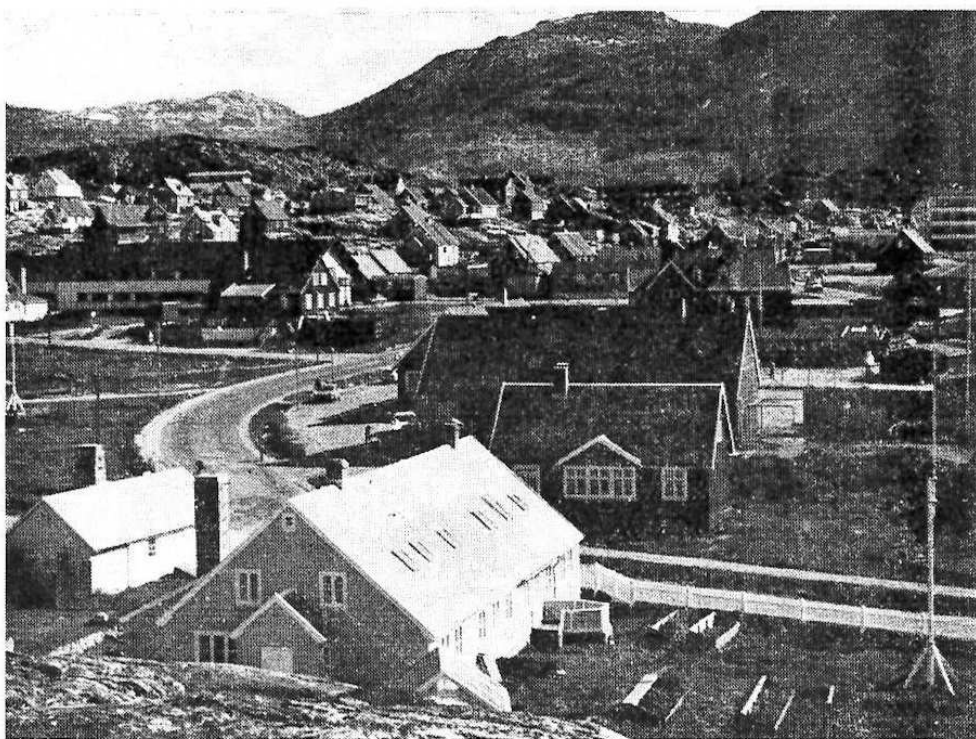
Mezi bílými kolosy po mrtvé, nehybné

hladině prořezávají příďe našich kajaků ledovou vodu k jihozápadu až k úzkému průlivu mezi dvěma skalnatými ostrovy. V mapě je cesta zcela jasná. Jenom ten průliv v hustém dešti neminout. Dostali bychom se do změní neobydlených ostrůvků a pak na otevřené moře. Ústí průlivu vypadá navlas stejně jako každá jiná zátoka a mnohokrát končíme mezi skalami v slepých ramenech. Konečně se cesta k východu otevřela a po dalších nejistých změnách směru mezi kamennými ostrovy a ledem shlížejí do zátoky Julianehåb Bugt střechy jednoho z nejmenších grónských městeček K'ak'ortok'u — místa bílých květů. Těmi bílými květy se asi rozumější plovoucí ledovce, které nám znemožňují vplout do přístavu.

Několik desítek domorodců pozoruje plavidla, která jim připomínají minulost. „I am fisherman“ — zapichuje do svého huňatého svetru ukazovák jeden z nich, zatímco my získáváme označení „kajakman“. Tento název nás pak provázel další plavbou.

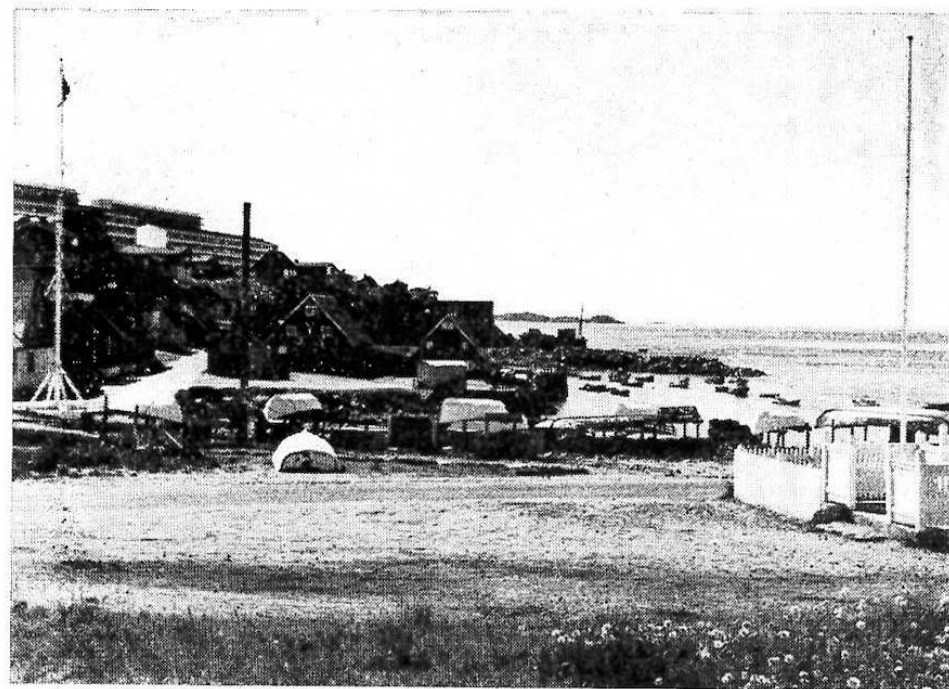
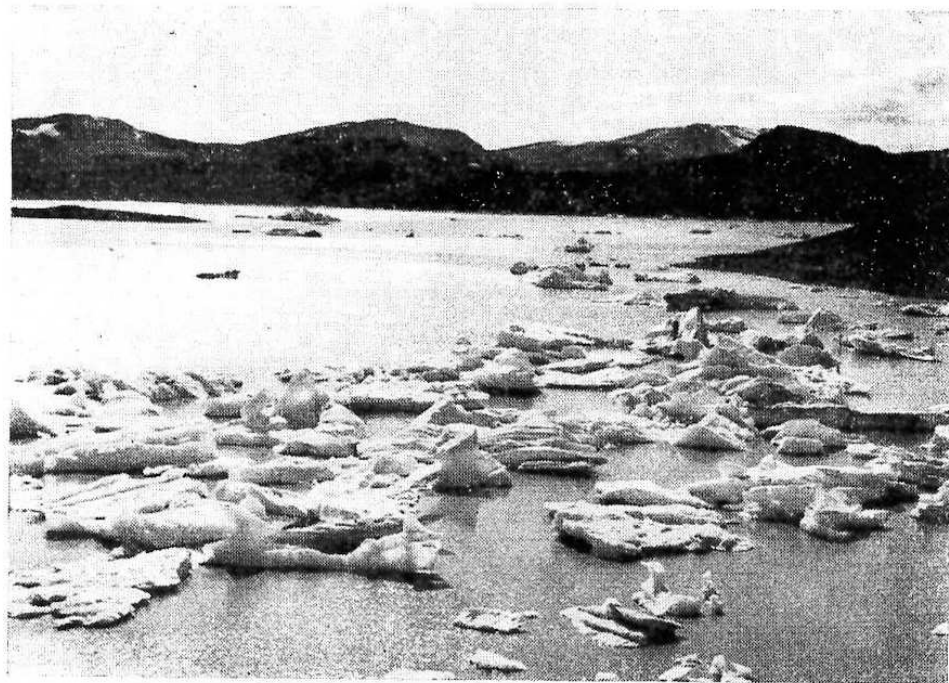
Rozmanité barevné domky šplhají až kamsi vysoko do skal a celé třitisícové městečko vypadá z dálky jako Legoland — pohádková stavebnice v Jutsku.

Středisko grónského jihozápadu je vybaveno letištěm pro helikoptéry, nemoc-

Výstavba kolem hlavní třídy
ve městě Nuuku

Letní nálada na jezeře
v jihozápadním Grónsku

Starý přístav
v hlavním městě Nuuku

ve skalních rozsedlinách, přičemž narážejí do ohlazených balvanů a dlouhá vlna vyzdvihuje malou loďku vysoko na kamenité pobřeží. Teď rychle ven a odtáhnout kajak ještě kousek výš, ale stejně člověka nemine sprška z další ledové vlny.

Ještěže komáři a muchničky, hmyz, který znepříjemňuje život obyvatelům severu, nedokážou v silném větru létat a aspoň neobtěžují při stavění stanu. Žlutá polární zář se vlní v nekonečných obloucích, mizí a záhy se objevuje v nových tvarech. Jen vítr, teplota kolem nuly a promočené oblečení znemožňují obdivování tohoto úkazu do nekonečna. Mrtvě a studeně trčí z temné hladiny špičaté bílé hory. Narodily se kdesi vysoko na východním pobřeží a s proudem putovaly k jihu. Kolem mysu Uummannarsuaq (Kap Farvel) pak nabraly severní směr. S větrem a proudem cestují vzhůru, ucpávají fjordy a zátoky a zastavují se o každou nepatrnou členitost pobřeží.

Další den vplouvají naše kajaky po sedmihodinovém pádlování do Narssaqu. Představa eskymáckého sídla se neslučuje s informací, že zde značný kus svého života strávil světoznámý atomový fyzik Niels Bohr.

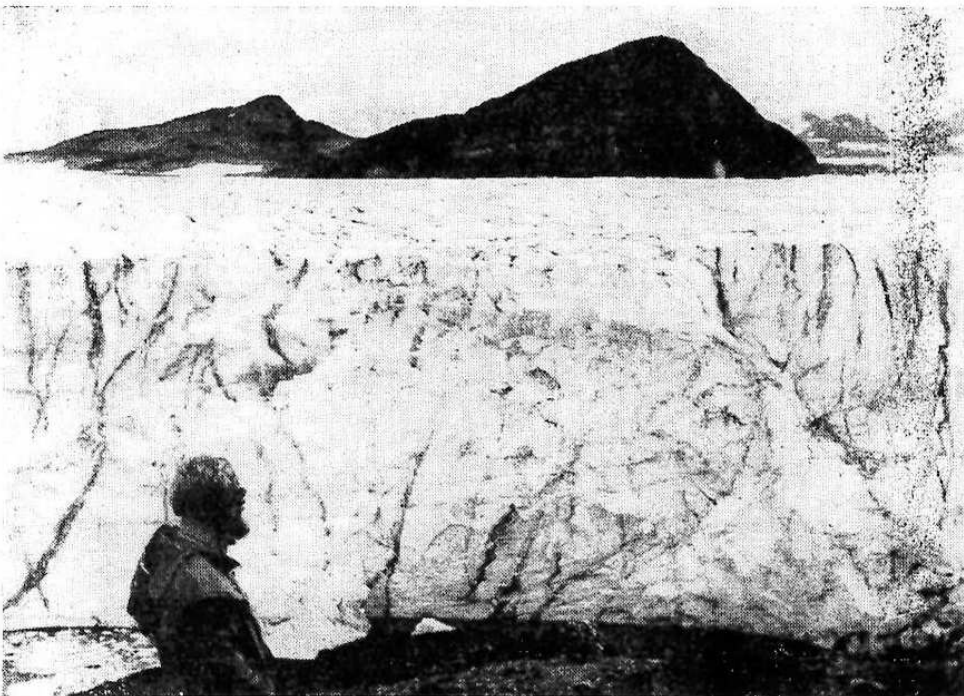
V přístavu právě vystupuje z motorového člunu s modrou střechou asi padesátile-

tý muž. Přes jedno rameno má přehozen svazek mořských racků, přes druhé tranzistorové rádio. Pokoušíme se zjistit možnost další plavby do Qaqertoqu (Julianehåb), ale pro jazykové obtíže nejsme úspěšní. Muž hovoří jen grónsky a dalo se pochopit pouze to, že ho máme následovat. Stovku metrů od pobřeží stojí mezi ostatními zeleně natřený dřevěný dům na betonovém základu. Zouáváme se v chodbě, protože na parketách leží tlustý tmavě červený koberec. Kolem dřevěného stolu s mramorovou deskou je rozestavěno několik lesklých, kožených křesel, makety lodí, harpun, udic a sítě visí z bílých stěn. Niels Nielsen nám představuje svou dceru. Hezká, asi dvacetiletá Najarak Paniula hovoří plynule anglicky, ale nestačí reagovat na spoustu našich udivených dotazů. Její jméno nesouhlasí s otcovým, protože přijala nové, grónského typu.

Najarak studuje v prvním ročníku sociologie v Kodani a je představitelkou mladé generace ostrova.

„Tee or coffee?“ Tuto otázku, která znamená současně pozvání, jsme slyšeli pcdžěji nesčetněkrát.

Najarak vypíná barevný televizor s dvěma programy, na stole zapaluje symbolicky svíčku a minoltou a bleskem zvětšuje vzácnou návštěvu.

Celo ledovce
v jihozápadním Grónsku

nicí, sportovním stadiónem, policejní stanicí, bankou a řadou škol.

Protože jsou prázdniny, podařilo se nám ubytovat se v místní studentské koleji. Naftové ústřední topení, sprchy, barevná televize a tělocvična jsou pro nás vítaným překvapením.

Ředitel školy, světlolvasý Dán, se po 12 letech pobytu v K'ak'ortok'u pokládá za Gróniána.

Jak jste dosáhli toho, že během několika desítek let se přírodní obyvatelé, žijící podle našich měřítek v primitivních podmínkách, změnili ve vyspělou společnost?

Motorové čluny, sněžné skútry, helikoptéry, televize, videorekordéry, automatické linky v továrnách na zpracování ryb a umyvadla řízená fotobuňkou, to jsou věci, které u nás v Grónsku běžně uvidíte, ale lidé ještě ani zdaleka nedospěli do tohoto moderního světa svou filozofií. Názory a staré, zakořeněné zvyky se mění pozemšťáků a v hlavách některých Eskymáků se míchají s životním stylem převzatým z „velkého světa“.

Ředitel Christensen chce vlastně udělat z domorodců Dány, alespoň systém vzdělání o tom svědčí.

U nás se chodí do školy 12 let, ale výsledky tomu zatím neodpovídají. Největší problém, s jakým se u těch nejmenších

setkáváme, je dvojjazyčnost. Z domova umějí děti grónsky a hned v první třídě začínají s dánštinou. Těm méně bystrým to samozřejmě dělá potíže. Navíc přistupuje v 5. ročníku angličtina. Všeobecně se všude mluví grónsky, což je v zásadě směsice eskymáckých nářečí. Jazyk má ale takovou skladbu, že nedovoluje vyjádřit abstraktní pojmy a potíže jsou i s vývojem nových slov. Pokud chce někdo proniknout hlouběji ke kořenům vědomostí, pak mu nezbývá než opustit svou mateřštinu.

Domorodci musí být od školních lavic stále vedeni. Jinak je nebezpečí, že nebudou chtít soustavně pracovat, nevydrží žít na jednom místě a někteří začínou v bezvýhodné situaci třeba i pít.

Paní Christensenová dolévá další kávu a připomíná snad největší problém grónské společnosti.

V minulosti bydlela každá rodina sama, odděleně. Dnes je nutné si zvyknout na soužití v nájemných domech, veřejných budovách, nemocnicích a podobných místech, kde se shromažďuje populace. Dochází k stresům. Bude se vám to asi zdát zbytečné, ale i my máme asi 60 km od města, daleko od civilizace *lejrskole* — letní školy.

Z okna ředitelova domku pozorujeme

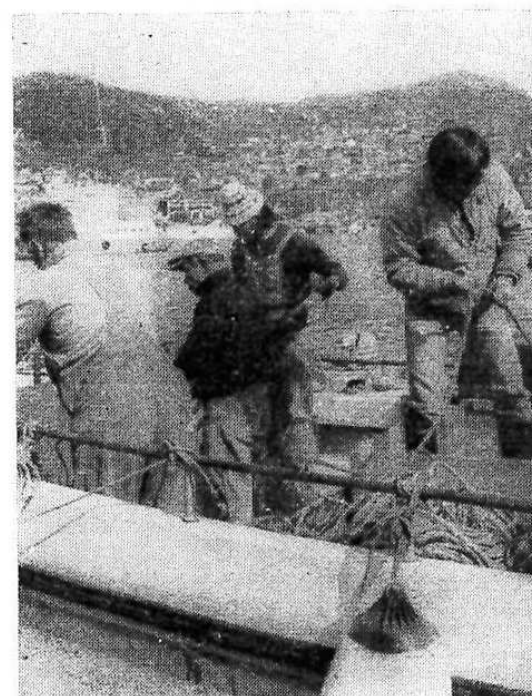

Grónský chlapec před stánkem se spreji
proti komárům/ Snímky Josef Tomas

na vodě mezi bílými ledovci červenou plachtu windsurfingu. Teplota je 5 °C a plachta nabírá silný vítr. Mladý nadšenec v plavkách, který se tomuto sportu teprve učí, padá opakovaně do ledové vody, šplhá vzhůru na plovák a zvedá stěžeň. I v tom je jejich skrytá, nevyčerpatelná síla, získaná po dlouhé generace.

Ovlivnění předvedeným vzorem zarputile pádlujeme dál k jihu, provázení deštěm, chladem a vlnami. Sydprøven, Nannortalik, Tassiussaq. Zapadá vesnička na konci světa, odkud je už jen pár desítek kilometrů Ketilsfjordem — horolezeckým rájem, na úpatí vnitrozemského ledovce.

V docela malém, červeném domku na pobřeží žije sedmdesátiletý Jossua se svou ženou. S těmi už se nedomluvíme, protože hovoří jen grónsky. Kolem domku jsou rozvěšeny rybářské sítě a tmavá tvář ženy, rozbrázděná tisíci hlubokými vráskami, jaké u nás babičky nemívají, se sklání nad tulení kůži. Škrabkou ji suchá, kostnatá ruka očistí, napne, vysuší na slunci a

Grónští rybáři při každodenní práci/
Snímek Marie Svobodová

ušije boty. Dobré, poctivé boty z tulení kůže, která nepropustí zimní chlad ani vodu z jarního tání.

Jossua ještě před třiceti lety dokázal sám z kajaku ulovit harpunou desetimetrovou velrybu a dovléci ji k pobřeží. Teď už kajak nepotřebuje, ale nadšeně přijímá naši nabídku k projížďce.

Máme štěstí, že jsme Jossua ještě zastihli. S jeho generací odejde také eskymácká romantika, věčný úsměv z kulatých tváří a nezištný vztah k ostatním v okolí. Odejde však i vzpomínka na chudobu a hladová léta.

Budou pak ještě existovat Eskymáci?

O to teď už vůbec nejde. Nikdo nemůže chtít po mladé generaci, aby se vrátila k starým tradicím. Cesta zpět do studených, tmavých příbytků z drnů a kamení je uzavřena. Staletá pravidla dánské vlády — izolovat domorodce od vlivu vnějšího světa — už neplatí.

Optimisticky zní moderní — Pirasualakpugut — budeme se snažit.